

VASILİ V. VEREŞÇAGİN'İN GÖZÜNDEN 1877-1878 OSMANLI - RUS SAVAŞI

GÖNÜL UZELLİ

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
guzelli@istanbul.edu.tr

Öz

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, tarihsel çerçeveden Rusya'da söz konusu dönemde gelişen Panslavist düşüncenin hayata geçirilmesi için atılan bir adım olarak değerlendirilebilir. Balkan halklarının hamiliğine soyunarak bu halkların özgürlüğü adına Osmanlı Devletine savaş açan Rusya, 1878 yılında kazandığı zaferle tam olarak amacına ulaşamamış olsa da Osmanlı Devletinin yıkım sürecini hızlandırmıştır. Her iki ülkenin de büyük kayıplar vermesine neden olan bu savaşın tarihsel çerçevesinin yanı sıra insani bir yönü de vardır. Nitekim bu çalışmanın amacını 1877-78 Osmanlı Rus savaşını, savaşa doğrudan katılan 19. yüzyılın önde gelen ressamlarından Vasili V.Vereşçagin'in gözünden aktarmak oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rusya, 1877-1878 Savaşı, Vereşçagin.

THE OTTOMAN RUSSIAN WAR OF 1877-1878 FROM THE EYESIGHT OF V.VERASHAGIN

Abstract

The Ottoman-Russian war of 1877-1878 from the historical framework, can be regarded as a step taken to implement panslavist ideas that developed within the same period in Russia. Russia, in the name of the freedom of Balkan peoples, defeated the Balkan peoples and opened a war against the Ottoman State. Russia, which could not reach its goal in spite of its victory, still accelerated the destruction of the Ottoman state. Both countries suffered great losses in this battle. There is a human aspect as well as the historical frame of the war. Indeed, the purpose of this work is to convey the war, through the eyes of Vasili V. Vereshagin, one of the leading painters of the 19th century who was directly involved in the war.

Key Words: Ottoman Empire, Russian, War of 1877-1878, Vereshagin,

Rusya Çarlığı ve Osmanlı Devleti, tarihsel süreçte pek çok kez karşı karşıya gelmiş iki önemli ülkedir. İki ülke arasındaki ilişkiler, 15. yüzyılda Kırım hanlığı aracılığı ile ticari alanda başlamıştır. Ancak bu ilişkiler her dönemde gergin olmuştur (Uzelli, 1997: 76-82). Rusya ve Osmanlı arasında ilk savaş 1677-1678 yılları arasında yapılan Çihrin seferidir. Çihrin seferi ile başlayan Osmanlı ve Rusya arasındaki savaş süreci, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar devam etmiş ve bu süreçte iki ülke arasında pek çok savaş yaşanmıştır. Rus Çarlığı ve Osmanlı Devleti arasında 1877-78 yılları arasında yapılan savaşı başlatan temel etken, Balkanlarda Osmanlı himayesi altında yaşayan Slav halklarını bağımsızlığa kavuşturmadır. E. İnanır, **Bulgar Edebiyatında Plevne ve Balkan Savaşları** başlıklı çalışmasında savaşı hazırlayan nedenler konusunda öncelikle Rusya'nın Osmanlı Devletinin egemenliği altında Balkanlar'da yaşayan Ortodoks vatandaşları üzerindeki etkisini arttırma amacının altını çizirken, savaşın altında yatan genel nedenleri şöyle açıklar:

“Bunun yanı sıra Osmanlı hazinesi Sultan Abdülmecit'in döneminden beri yapılan aşırı harcamalar sonucunda Avrupa'ya karşı ağır bir şekilde borçlanmıştı ve bu borçları ödeyebilmek için Balkanlardaki vergiler yükseltilmiştir. Ayrıca Kafkaslardan Ruslar tarafından göçe zorlanan Çerkez, Abaza gibi Müslüman gruplar Balkanlara yerleştirilmiş; bu göçmenlerle Balkanlarda yaşayan Hıristiyanlar arasında büyük bir düşmanlık ortaya çıkmıştır.” (İnanır, 2007: 5)

Tarihsel olarak temel neden Slav halklarının özgürlüğü gibi görünse de aslında bu savaşın gerçek nedeni 19. yüzyılın 70'li yıllarından itibaren gittikçe güçlenen muhafazakâr düşünce ve Rusya'nın önderliğinde kurulacak bir Slav birliği hayalidir. Rusya'da söz konusu dönemde özellikle Kırım savaşında alınan yenilginin ardından güçlenen Panslavist düşünceler, tüm Balkan halklarının Rusya'nın önderliğinde birleştirilmesini öngörmektedir. Nitekim “Bu savaşta Türklere karşı Bulgarlar, Sırlar, Karadağlılar, Romanyalılar gibi pek çok ulus birlikte savaşmıştır. İlk olarak Bosna-Hersek eyaletindeki Hıristiyanlar ayaklanmış, bu ayaklanma henüz bastırılmadan Rusların kışkırtmasıyla Karadağlılar ve Sırlar da ayaklanmışlardır. (İnanır, 2007:6) Rusya'nın yaymaya çalıştığı düşünce de bu savaşın Slav dünyasının ortak savaşı olduğu düşüncesidir. (Öztürk, 2012: 25-37). Hakkı Yapıcı **“1877-1978 Osmanlı - Rus Harbi'nde Yabancı Devletlerin Tutumu”** başlıklı çalışmasında savaşın başlıca nedenlerini şöyle açıklamıştır:

“Osmanlı Devletinde yaşanan azınlık isyanları, Rusya ve Batı Avrupa ülkelerinde, Osmanlı Devletinde yaşayan Hıristiyanların insan haklarının çiğnendiği konusunda oluşan tek taraflı kamuoyu, Rusya'nın Balkanlardaki genişleme siyaseti, Romanya ve Bulgaristan'ın bağımsızlık istekleri ve Panslavizm akımı” (Yapıcı, 2012: 325-333).

Rusya'nın Balkan halkları üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyet çabaları sonucu olası bir savaşı önlemek adına Avrupa devletleri aracılığıyla 1876 yılında İstanbul'da bir konferans düzenlenir. Bu konferansta Osmanlı devletinin önüne koyulan koşullar; Karadağ ve Sırbistan'dan askerin geri çekilmesi, Bulgaristan'da Doğu ve Batı Bulgaristan adıyla iki ayrı eyalet kurulması ve özerklik verilmesi gibi koşullardır. Ancak Osmanlı Devletinin bu

koşulları kabul etmemesi üzerine konferans dağılır (İnanır, 2007:6). Böylece savaş kaçınılmaz bir hal alır.

Tarihe “93 harbi”¹ olarak geçen ve Rus Çarı II. Aleksandr ile Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit döneminde gerçekleşen bu savaş, birden fazla cephede sürdürülmüştür. Savaşın birinci aşamasını, 1875 yılında Balkan halkları arasında başlayan isyanlar oluşturmaktadır. Başlangıçta Balkan Devletlerinin ayrı ayrı Osmanlı ile savaşması ile başlayan süreç, 1877 yılının Nisan ayında Rusya’nın Osmanlı Devletine savaş ilan etmesi ile ikinci aşamaya girmiştir. Rus orduları Romanya topraklarına girerek Tuna nehrini geçmişlerdir. Edirne’ye geçmek için en kısa yol olan Balkan dağlarında bulunan Şipka geçidinin ele geçirilmesi, bu savaşın ilerleyişi için oldukça önemlidir. İki gün süren sert çatışmadan sonra geçidin ele geçirilmesi ve Türk birliklerinin düzenini kaybetmesi sonucu İstanbul yolu da açılmış olur. Osman Paşa komutasındaki Osmanlı Devleti ordusunun Plevne şehrini önemli bir kale haline getirerek Rus ordusunun ilerleyişini durdurması üzerine, Bulgar birliklerinden de destek alarak ilerleyen Rus ordusunun büyük bir kısmı Plevne etrafında toplanır.² Bu kale ancak üçüncü saldırıda ele geçirilebilir. Şipka geçidi ve Plevne’de yapılan saldırılar her iki tarafın da büyük kayıplar vermesine neden olur. 1877 yılının Aralık ayında Plevne’nin alınmasının ardından Rus ordusu Güney Bulgaristan’a girer. Rus ordusunun ilerleyişi üzerine 3 Mart 1878 yılında iki ülke arasında ön anlaşma olarak tanımlanan Ayastefanos (Yeşilköy) barış anlaşması imzalanır.

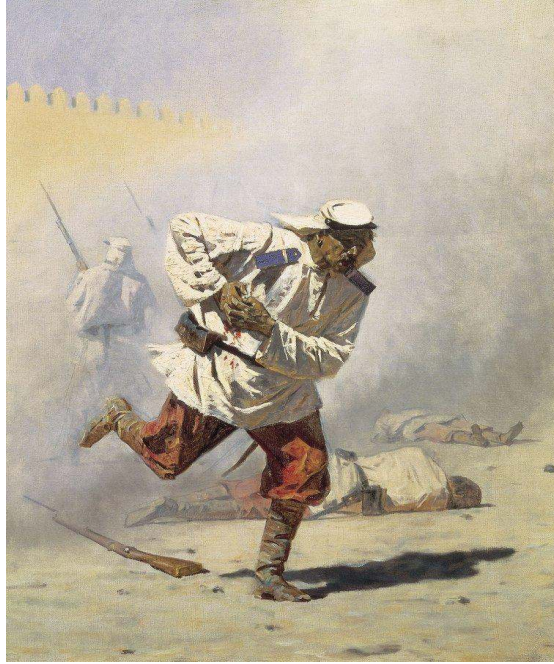
Rusya bu anlaşma ile Balkan halkları üzerindeki hâkimiyetini ve söz hakkını sağlamış olur. Sırplar ve Romanyalılar bağımsızlıklarını kazanırlarken, Bulgaristan, Bosna Hersek gibi kimi ülkeler ise özerklik hakkı elde ederler. Rus tarihçi A. S. Orlov’a göre bu anlaşma, Balkan halklarının Osmanlı Devletinin egemenliğinden kurtuluşunu simgeleyen bir anlaşmadır (Orlov, Georgiyev, 2004: 381). Ancak Rusya’nın bu anlaşma ile kazandığı haklar, Balkanlarda kurduğu otorite ve elde ettiği topraklar, Avrupa Devletleri tarafından tepki ile karşılanır. Avrupa Devletlerinin Ayastefanos Anlaşmasının şartlarını kabul etmemesi üzerine yeni bir savaşı da göze alamayan Rusya, 1878 yılında Berlin’de toplanan kongreye katılma kararı alır. Rusya, Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkelerin katıldığı bu kongrede yeni bir anlaşma imzalanır. Bu anlaşmanın sonuçları Osmanlı Devleti için oldukça yıkıcı olmuştur. 19. yüzyılda en çok toprak kaybedilen anlaşma olarak görülen bu anlaşmadan sonra Osmanlı Devletinin dağılma süreci hızlanmıştır. Rusya açısından savaş tazminatı ve bağımsızlık kazanan Slav halkları çerçevesinden bakıldığında kazançlı bir anlaşma olsa da Rusya, Berlin Anlaşması ile Avrupa Devletleri karşısında Osmanlı ve Balkan halkları üzerinde tek başına söz sahibi olamayacağını anlamıştır.

Yukarıda açıkladığımız üzere savaşın tarihsel yönü, arkasında büyük politik amaçlar barındıran bir savaş olduğu ve Osmanlı Devletinin yıkım sürecini hızlandırdığıdır. Ancak savaşın bir de toplumsal, insani yönü vardır ki, bir tarafı kanla, acıyla, yoksullukla; diğer tarafı ise cesaretle, yiğitlikle, vatan sevgisiyle karakterize olur. Savaşın tüm bu

¹ Bu savaş Rumi takvime göre 1293 yılına denk geldiğinden Osmanlı Tarihinde 93 harbi olarak anılır. Bkz. Hakkı Yapıcı, “1877-1878 Osmanlı Rus Harbi’nde Yabancı Devletlerin Tutumu”, *The Journal of Akademic Social Science Studies*, Volume 5, 2012, s.325-333.

² Bkz. Gaye Ertin, *Bulgaristan (Özellikler, Bölgeler)*, İstanbul, Çantay Yayınları, 2016.

görünümlemlerini çalışmamızın da ana konusunu oluşturan 19. yüzyılın önde gelen Rus ressamlarından Vasili V. Vereşçagin'in (1842-1904) özellikle **Balkan Serisi** olarak adlandırılan çalışmaları ile betimlemeye çalışacağız. 1842 yılında Çerepovt kentinde soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Vereşçagin, ailesinin karşı çıkmasına rağmen Denizcilik okulunda eğitim gördüğü yıllarda resim kurslarına başlayarak yetenekleri ve isteği doğrultusunda ressam olmuştur (Lebedev, Solodolnikov, 1987: 8-9). Henüz Denizcilik okulunda okuduğu sıralarda resim sınıfının kurslarına katılmaya başlayan Vereşçagin, bu okuldaki öğrenimini bitirince 1860 - 1863 yılları arasında Akademi'de Markov ve daha sonra Beydeman'ın yönetimi altında çalışmıştır. Genç sanatçıyı en çok ilgilendiren konu, onu çevreleyen dünyada akıp giden yaşamın ta kendisidir. Nitekim sanatçı çalışmalarını daha çok açık havada yürütmüştür. Akademi'nin eski sisteme dönük eğitimden memnun olmayan Vereşçagin, bir sanatçının amacının, yaşadığı dönemdeki önemli olayları geniş bir perspektif içinde sunulması olarak tanımlar (Lebedev, Solodolnikov, 1987:10). Vereşçagin, 1877-1878 Osmanlı - Rus savaşından önce de 1867 - 1869 yılları arasında Türkmenistan'da General Kaufman'ın komutası altında yürütülen askeri amaçlı operasyonlarda görev almış, bu yıllarda askeri manevralar ve ordudaki yaşamla ilgili resimler yapmıştır. Sanatçı, Türkmenistan'da bulunduğu yıllarda yaptığı **Türkmenistan Serisi** adlı tablolarını Münih'te tamamlamıştır. Vereşçagin'in **Türkmenistan Serisi** arasında yer alan çalışmalarından konumuz açısından en önemlisi *Öldüren Yara* (Smertelno ranenniy) adlı tablodur.

Figür 1. V. V. Vereşçagin, *Öldüren Yara*, 1873, Tretyakov Galerisi, 73x 56,6 cm., t.y.

Sanatçı bu çalışmasında ölümün korkunç yüzünün dakika dakika insana yaklaşmasını gerçekçi bir üslupla betimlemiştir (Uzelli, 2002: 92). Savaşın temel gerçeği olan "ölüm" sanatçının 1878-79 Osmanlı - Rus savaşını konu olan tablolarında da başlıca konulardan

biri olarak karşımıza çıkacaktır. Resimleri Rus sanatında sıra dışı bir yer tutan Vereşçagin, aynı zamanda edebi yaratıcılığı ile de ün kazanmıştır. 19. yüzyıl Rus resim sanatının bir diğer önde gelen sanatçılarından olan İlya Repin, Vereşçagin'e dair düşüncelerini şu sözlerle açıklar:

“Vereşçagin olağanüstü ölçüde büyük bir olgudur. Vereşçagin bir tür Devlet zihni, bir vatandaş figürüdür. Onu, tıpkı bir dahi, bir üstün insan gibi belirli bir özellik, yeti ile sınırlamak olanaksızdır” (Repin, 1948: 356).

Sıra dışı bir kişiliğe sahip olan Vereşçagin, “dünyayı tüm görünüşleri ile tanımak zorunda olduğunu düşünür ve üçüncü şahısların deneyimleri yerine kişinin kendisinin görüp, dokunup, öğrenmek zorunda olduğunu ileri sürer. Vereşçagin bu düşünceleri doğrultusunda 1877-1878 Osmanlı - Rus savaşının başladığına dair ilk haberi aldığı anda doğrudan orduya katılır. Amacı olayları olduğu yerde, en gerçek haliyle gözlemleyip tuvaline yansıtmaktadır (Munimova, 2016: 87-94). Nitekim Vereşçagin bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle açıklar:

“Bu büyük savaşı görmek ve bu büyük olayın tuval üzerinde daha sonra geleneksel olarak betimlenmesi yerine, gerçekte nasıl ise öyle, tüm gerçekliğiyle betimlenmesini istedim. Üzerime aldığım bu görevi yerine getirirken, topluma savaşın bir tasvirini vermek değil, çarpışmalara uzaktan bakan gözlerin gördüğünü değil, tüm saldırıların, yenilgilerin, zaferlerin, açlık, soğuk, hastalık ve acıların gerçek, olduğu gibi yansımaları, savaşın doğrudan deneyimlenmesini istedim. Kendi kanımı akıtmaktan korkmamak gerekir, başka türlü bu tablolar olmayacaktır” (Akt. Sadoven, 1955: 114).

Vereşçagin bu savaşta pasif bir gözlemci olarak kalmamış aynı zamanda doğrudan çatışmalara katılmıştır. 1877 yılının Temmuz ayı başlarında yapılan saldırılarından birinde ağır yaralanmış, iki aydan fazla bir süre hastanede tedavi görüp daha sonra orduya geri dönmüştür. Savaş yıllarını konu olan çalışmaları ile savaş ressamı unvanını elde etmiştir (Lebedev, Soldovnikov, 1987: 51-57). Bu doğrultuda 1877- 78 Osmanlı - Rus savaşı Vereşçagin'in yaratıcılığında oldukça büyük bir yer tutmaktadır. Vereşçagin bu savaşı konu olan tablolarının yanı sıra savaş dönemindeki anılarından oluşan **1877 Osmanlı Rus Savaşına Dair Hatıralar** (Vospominaniye o Russko-Turetskoy voine 1877 goda) adlı eseri kaleme almıştır. Kitlesel ölümlere neden olan savaşın derin trajedisini görme yetisine sahip olan Vereşçagin, bu savaşta aynı zamanda Rus halkına, ordusuna karşı bireysel sorumluluk düşüncesinin de altını çizer. Vereşçagin'in 1883 yılında yayınlanan **Denemeler, Taslaklar, Anılar** (Oçerki, nabroski, vospominaniya) adlı eseri de kendisinin gözünden savaşın gerçeklerini betimlemesi bakımından oldukça önemlidir. Vereşçagin'in 1877-78 Osmanlı - Rus savaşını konu alan edebi eserleri savaşı bir insanlık trajedisi olarak ele alır (Munimova, 2016: 87-94).

Vereşçagin edebi eserlerinde olduğu gibi tablolarında da savaşın doğrudan tanık olduğu yüzünü yansıtır. Araştırmacı E. M. Munimova'ya göre Vereşçagin'in söz konusu savaşı konu olan **Balkan Serisi** olarak adlandırılan tüm çalışmalarının içinde sadece *Kazananlar* (Pobediteli) ve *Şipka'da Her Şey Sessiz* (Na Şipke vse spokoyno) adlı çalışmalar, sanatçının

hayal gücüyle yaratılmış çalışmalardır. Diğer tüm çalışmalar yazarın ağır savaş koşullarında edindiği deneyimlerin yansımasıdır ve tüm bu çalışmalarda savaşa karşı bir protesto vardır. Ancak Vereşçagin'in tablolarında Rus ordusunun özgürlük misyonuna duyulan ilgi nesnel betimlemelerle verilir. Sanatçının tüm tablolarında savaşın tüm yükünü omuzlarında taşıyan Rus ordusunun sıradan askerleri ve subaylarına karşı büyük bir saygı hissedilir (Munimova, 2016: 87-94).

Vereşçagin'in tablolarında savaş; yoksunluklar, ağır çalışma, fedakârlıklar, kahramanlık, yiğitlik, cesaret, sıradan askerlerin kahramanlıkları, insani sınırların aşılması gibi durumlara gönderme yapar. Vereşçagin savaşı, "medeniyette barbarlığın tiksindirici yükselişi olarak" tanımlar (Akt. Kovalenskaya, 1983: 121). Vereşçagin'in Osmanlı - Rus savaşını konu olan tablolarından biri *II. Aleksandr Plevne Yakınlarında* (Aleksandr II pod Plevnoy) adlı çalışmadır. Sanatçı bu çalışmasında Osmanlı - Rus savaşının trajik olaylarından biri olan Plevne kalesinin üçüncü defa alınması girişimini betimler.

Figür 2. V. V. Vereşçagin, *II. Aleksandr Plevne Yakınlarında*, y.y., 811x500, t.y.

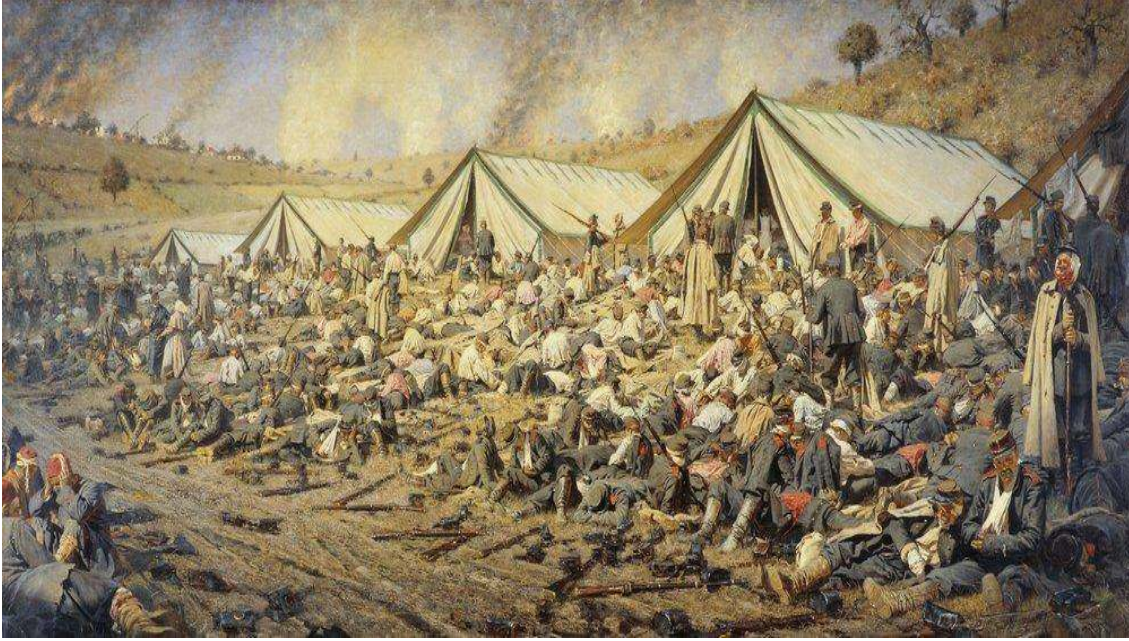
Çar oldukça kötü hava koşullarında kumandanları ile beraber saldırının gidişatını izlemektedir. Plevne saldırısı Vereşçagin'in kişisel yaşamında da ayrı bir yer tutar. Bu saldırı da bir kardeşini kaybeder, bir diğeri ise yaralanır. Nitekim bu saldırı Rus ordusunun büyük kayıplar vermesine neden olur. Vereşçagin'in *II. Aleksandr Plevne Yakınlarında* adlı çalışması yüzlerce askerin ölümü üzerine savaşın yöneticilerine yönelik bir tür serzeniştir. Ancak Vereşçagin'in bu serzenişi çağdaşları tarafından vatansever olmamakta, Çar'ın halkın gözündeki itibarını düşürmeye çalışmakla suçlanmasına neden olur. Araştırmacı S. L. Kapıyırına ise Vereşçagin'in Osmanlı - Rus savaşını konu alan resim çalışmalarının taşıdığı aydınlanmacı ve vatansever karakterin altını çizer (Kapıyırına, 2015: 1-13).

Vereşçagin Rus askerleri ve subaylarının kahramanlıklarını, *Saldırı Öncesi. Plevne Yakınlarında* (Pered atakoy. Pod Plevnoy), *Saldırı* (Ataka), *Saldırı Sonrası. Plevne Yakınlarında Tıbbi Yardım Çadırı* (Posle ataki. Perevyazoçnyy punkt pod Plevnoy) adlı tablolarında betimler.

Figür 3. V.V. Vereşçagin, *Saldırı Öncesi Plevne Yakınlarında*, 1881, Tretyakov Galerisi, 179 × 401 cm., t.y.

Vereşçagin'in bu çalışmasında hâkim öğeler tüm karanlığı, ağırlığı ile sonbahar ve yağmurlu gökyüzüdür. Askerlerin kıyafetlerinin renkleri ile onları çevreleyen doğanın renkleri iç içe geçer. Yere uzanmış askerlerin sırtları ve üzerlerindeki paltoların görünümü bir umutsuzluk görüntüsü yaratmaktadır. Tüm tablo adeta bireysel bir kahramanlığın imkânsızlığı, saldırının mekanik bir eylem olarak gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesini açıklamak ister gibidir (Kovalenskaya, 1983: 127).

Figür 4. V. V. Vereşçagin, Saldırı Sonrası. Plevne Yakınlarında Hastane Çadırı, 1881, Tretyakov Galerisi, 183 x 402, t.y.

Vereşçagin *Saldırı Sonrası* adlı çalışmasında çarpışma sonrasında ordunun durumunu betimler. Soğuk hastane çadırı fonunda yaralılar görülmektedir. Vereşçagin'in Osmanlı - Rus savaşına adanmış çalışmaları arasında *Zafer Kazanalar* (Pobediteli) ve *Yenilenler. Ölüler İçin Cenaze Merasimi* (Pobedenniye. Panihida po ubıytım) adlı çalışmaları oldukça önemli bir yer tutar. Sanatçı her iki çalışmasında da Teliş yakınlarında gerçekleşen çarpışmaları ele almıştır. Vereşçagin, *Yenilenler. Ölüler için Cenaze Merasimi* adlı çalışmasında savaşın yeryüzünün en korkunç ve saçma şeyi olduğunu göstermeye çalışır. Barışın gerekliliği düşüncesini aşlamaya çalışırken savaşın saçmalığını ve trajedisini gösterir (Munimova, 2016: 87-94). Çalışmada siyah kıyafetleri içinde bir papaz ölümler için ayin yapmaktadır. Ancak ölüme, özellikle askerlerin ölümünün dehşete düşürücü yüzüne yönelik eleştiri tablonun her bir karesinde göze çarpmaktadır.

Figür 5. V. V. Vereşçagin, Yenilenler. Ölüler İçin Cenaze Merasimi, 1877-1879, Tretyakov Galerisi, 179,7 x 300 cm., t.y.

Verşçagin'in *Zafer Kazananlar* adlı çalışması, sanatçının kendi tasavvurları, hayal dünyasına göre betimlendiği için **Balkan Serisi** içinde yer alan diğer çalışmalardan farklıdır. Bu çalışmada savaş meydanında eğlenen Rus askerleri betimlenir. Türk askerlerinin kesik başlarının fonunda Rus askerler ölü ve yaralı Osmanlı askerlerin kıyafetlerini çıkarıp kendi üstlerine giyinmekte, ölü askerlerin üzerinde buldukları işe yarar her şeyi almaktadırlar.

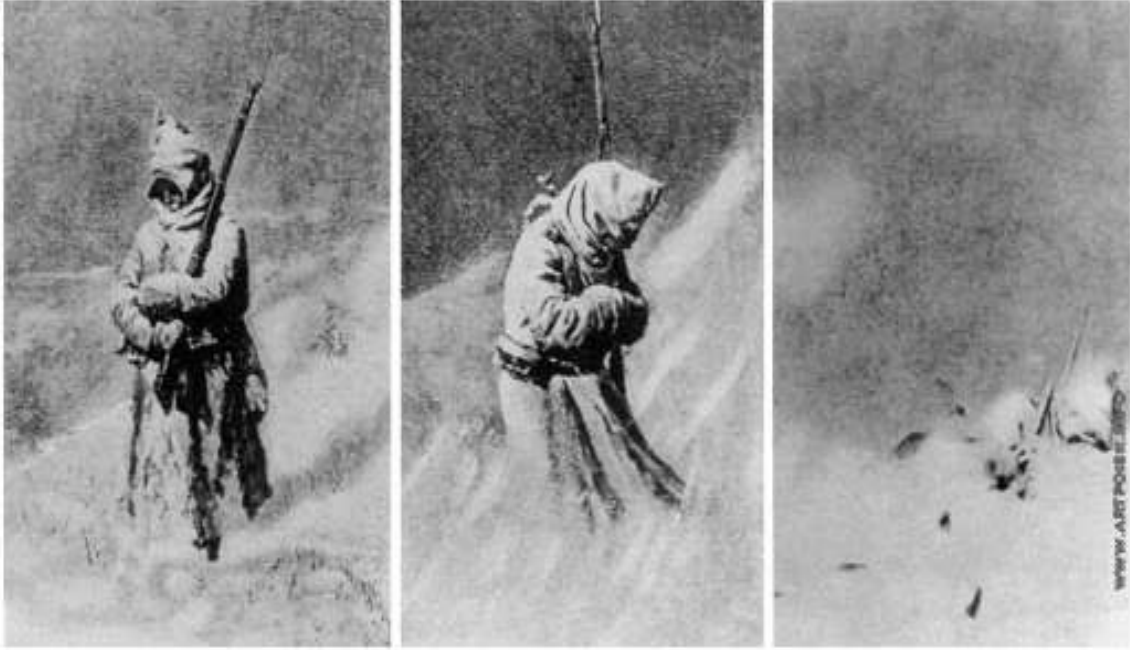
Figür 6. V. V. Vereşçagin, Zafer Kazanalar, 1878-1879, Kiev Ulusal Rus Sanat Müzesi.180 x 301, t.y.

Figür 7. V. V. Vereşçagin, *İki Başıbozuk*, 1878-1879, Kiev Ulusal Rus Sanat Müzesi, 78,5 x 110 cm.,t.y.

Vereşçagin *İki Başıbozuk* adlı çalışmasında esir alınan iki başıbozuk Türk askerini betimlemiştir. Başıbozuk, genel olarak savaşa katılan gönüllü askerlere verilen bir isimdir. Başıbozuk kavramı (neferat-ı muvazzafa), ilk bakışta olumlu bir çağrışım yapmasada da bu askerler Osmanlı ordusu içinde önemli bir yer edinirler. Başıbozuklar gönüllü askerlerin yanı sıra suçlu ve mahkûmlardan da oluşur. Bu durumla alakalı olarak disiplinsiz hareketleri ile ön plana çıkarlar ve kimi zaman ordunun genel düzeni için tehlike oluştururlar (Köremezli, 2013: 33-53).

Plevne kentinin Rus askerleri tarafından alınmasının ardından Vereşçagin, Şipka'ya gider. Burada savaşın kış dönemine tanıklık eden sanatçının, buradaki izlenimlerini tuvaline yansıttığı çalışmaları *Şipka Yerlileri* (Zemliyanki na Şipke), *Şipka'daki Karlı Siper* (Snejnaya tranşeya na Şipke), *Şipka'daki Birlik* (Baterey na Şipke), *Şipka'da Her Şey Sessiz* (Na Şipke vse spokoyno) adlı çalışmalardır. Tüm bu çalışmalarda ağır savaş koşullarında Rus askerlerinin kahramanlıkları ve dayanıklılığı betimlenir.

Figür 7. V. V. Vereşçagin, Şipka'da Her Şey Sessiz, 1878-1879, Kostroma Devleti Birleşik Sanat Müzesi, 15 x 11cm., t.y.

Şipka'da Her Şey Sessiz adlı tablo üç parçadan oluşmaktadır. Çalışmanın birinci parçasında kar fırtınası içinde nöbet tutan bir asker betimlenir. İçinde bulunduğu durumda yapabileceği tek şey olan silahına sarılmaktadır. Nöbetten alınmamış, orada unutulmuştur. İkinci parçada kar artık askeri görünmez kılmaya başlamıştır. Ancak asker başı öne eğilmiş vaziyette hâlâ nöbet tutmaktadır. Üçüncü parçada ise artık asker karların arasında görünmemektedir. Ama hâlâ oradadır, emir gelmediği için bırakmadığı görevinin başında ölümle baş başadır. Oysa Şipka'da her şey yolunda, her şey sessizlik içinde, her şey normaldir! Vereşçagin **Balkan Serisini Şipka Şeynova. General Skobelev Şipka Yakınlarında** (Şipka-Şeynovo. Skobelev pod Şipkoy) adlı tablosu ile tamamlar.

Figür 8. V. V. Vereşçagin, Şipka-Şeynova. Skobelev Şipka Yakınlarında, 1878-1879, y.y., 147 × 299,t.y.

Sanatçı bu tabloda General Skobelev sayesinde kazanılan zaferden Skobelev'in gururla zafer meydanına çıkışını ve askerleri selamlayışını betimler. Tablonun ön yüzünde dikkat çeken ise yerde yatan ölü askerlerdir. Kurban vermeden kazanılamayacak savaş düşüncesinden yola çıkan Vereşçagin, böylece zaferin ne kadar ağır bedellerle elde edildiğini betimler. Vereşçagin'in **Balkan Serisi** adlı çalışmaları arasında özellikle *Savaş Tutsaklarının Yolu* (Doroga voennoplenniyh) ve *Savaş Tutsaklarının Mola Yeri* (Prival voennoplenniyh) adlı tablolar önemli bir yer tutar. Vereşçagin, bu resimleri ile düşman askeri de olsa savaşta ölen ve yaralanan insanlara karşı merhamet duygusu uyandırır.

Figür 9. V.V.Vereşçagin, Savaş Tutsaklarının Yolu, 1879,Amerika Brooklyn Müzesi. 181×298,9 cm.t.y.

Sonuç olarak 1877-78 Osmanlı - Rus savaşı 19. yüzyılda Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan en büyük ve kanlı savaşlardan biri olarak tarihte önemli bir yer edinir. Rus ressam Vereşçagin'in gözünden, onun bu savaşa adanmış çalışmaları aracılığıyla anlatmaya çalıştığımız bu savaş, hem Osmanlı Devleti hem de Rusya için tarihsel çerçeveden önemli sonuçları da beraberinde getirir. Bu savaşa doğrudan tanıklık eden Vereşçagin ise savaşa daha çok insani yönüyle eğilerek, savaşın askerler üzerindeki etkilerini tuvaline yansıtır. Vereşçagin, savaşın her şeyden önce acı, zorluk ve yoksunluk olduğunu savunur. Bu yüzden çalışmaları sadece zaferleri değil, savaşın katı gerçekliğini gözler önüne serer. Vereşçagin'in söz konusu savaşı konu alan **Balkan Serisi** başlığı ile sergilenen çalışmalarında savaşın katı yüzünün yanı sıra iki önemli tema daha göze çarpmaktadır. Bir tarafta sanatçının tüm insanlığı kapsayan hümanizm anlayışı, düşman dahi olsa acı ve ölümün yarattığı umutsuzluk duygusunun içtenlikle duyumsanmasıdır. Diğer tarafta ise büyük bir vatansever olarak Rus askerine, Rus askerinin kahramanlığının, dayanıklılığının vatan sevgisinin vurgusudur. Çalışmamızda daha önce vurguladığımız üzere savaş üzerine yaptığı çalışmaları ile savaş ressamı unvanı alan Vereşçagin'in yaşamı Rus - Japon savaşında asker ressam olarak görevdeyken Petropavlovsk zırhlısının Japonlar tarafından bombalanması sonucunda 1904 yılında son bulmuştur.

KAYNAKLAR

- İnanır, Emine. 2007. *Bulgar Edebiyatında Plevne ve Balkan Savaşları*, İstanbul, Çantay Yayınları.
- Kapıyırına, S.L. 2015. "Geroičeskiye poemiy batalnoy jivopisi Vasiliya Vereşçagina", *Elektronniye nauçniye izdaniye Almanah prostranstvo i vremya*, 10 (1).
- Kovalenskaya T.M. 1983. *Russki realizm i problema ideala*, Moskva, İzd. İzobrazitelnoye iskusstvo.
- Köremezli, İbrahim. 2013. "Tuna'da Savaş Ordusu ve Yerel Halk (1853-1856)", *Kebikeç*, 33-53.
- Lebedev A., Solodovnikov A. 1987. *Vasiliy Vasileviç Vereşçagin*, Leningrad, Hudojnik RSFSR.
- Muminova, E.M. 2016. "Russko-Turetskaya voina 1877-1878 godov v jivopisi i literaturnom tvorçestve Vasiliya Vasilyeviça Vereşçagina", *Vestnik VGU, Seriya İstoriya. Politologiya. Sotsiologiya*, 3: 87-94.
- Orlov A.S., Georgiyev V.A. vd. 2004. *İstoriya Rossi*, Moskva, İzd. Moskovski gosudarstvenniy universitet.
- Öztürk, Mustafa. 2012. "93 Harbinde Rus Gazeteciler ve Faaliyetleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27: 25-37.
- Repin, İ.E. 1948. "Vospominaniya o V.V.Vereşçagina (1904-1914)", *Hudojestvennoye nasledstvo*, İ. E. Repin, I, Moskva.
- Sadoven V.V., 1955. *Russkiye hudojniki-batalistiy XVIII-XIX veka*, İzd. İsskustvo, Moskva.
- Uzelli, Gönül. 1997. "Tarihsel Süreç İçinde Osmanlı-Rus İlişkilerinde Resmin Yeri", *Antik Dekor*, 76-82.
- Uzelli, Gönül. 2002. *XVIII. - XIX. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı*, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yapıcı, Hakkı. 2012. "1877-1978 Osmanlı Rus Harbi'nde Yabancı Devletlerin Tutumu" *The Journal of Akademic Social Science Studies*, 5: 325-333.